

DE PROTESTANTSE KERK VAN SWICHUM

In een aantal bronnen wordt de bouw van de kerk van Swichum gesteld op 1234, het kerkgebouw zelf, met zijn vele sporen in het metselwerk, vertelt in grote lijnen zijn eigen geschiedenis. Of bij de stichting van de kerk ook de familie Aytta een rol heeft gespeeld, is onduidelijk, de familie had haar oorsprong in Reduzum, waar zij ten oosten van de kerk haar stamgoed had. In de veertiende eeuw komen leden van de familie te wonen in Swichum, alwaar zij ten zuiden van de kerk hun state hadden, vermoedelijk bestaande uit het boerenbedrijf en een daarbijstaande stins.

Exterieur

De aan de heilige **Nicolaas van Myra** gewijde kerk is vermoedelijk rond 1250 in Romaanse stijl gebouwd als een eenvoudig zaalkerkje, met een recht afgesloten koor. Dit laatste is niet geheel te bewijzen, maar ongeveer op de plaats van deze muur is bij opgravingen in de kerk het fundament gevonden van een altaar. Dit zaalkerkje had een verzorgd rondboogfries lopen langs de dakrand en kleine Romaanse vensters. De dakbedekking is niet vast te stellen. Dit zaalkerkje kreeg twee ingangen, de zuidingang is in het muurwerk nog zichtbaar, de noordingang is door een negentiende eeuwse vernieuwing verdwenen. Of de huidige toren bij dit kerkje is gebouwd is ook niet vast te stellen, de kern van de toren is oud, maar in 1882 is de toren volledig ommetseld waarbij de bouwsporen zijn verdwenen.

Dit kleine zaalkerkje is al vrij snel na de bouw naar het oosten uitgebreid met een veelzijdig gesloten koor, hierbij werd het rondboogfries voortgezet, niet met ronde boogjes, maar met telkens twee bakstenen die dakvormig tegen elkaar werden gezet. Deze uitbreiding vond nog plaats in Romaanse vormen, de Romaanse raamopeningen getuigen er nog van; misschien is deze uitbreiding als laat-romaans te betitelen. De laat-Romaanse uitbreiding kreeg in de noordgevel een gecombineerde **hagioscoop/piscina**.

Naar alle waarschijnlijkheid heeft men in de periode waarin de Aytta's definitief in Swichum gaan wonen, rond 1350, de kerk gemoderniseerd in Gotische stijl: de Romaanse vensters werden dichtgezet, er werden gotische vensters in het muurwerk gebroken en boven de gotische vensters werden profiellijsten gemetseld, die bij latere reparaties op vele plaatsen werden verminkt en verwijderd. Het koor kreeg toen ook een fraai geprofileerde dakrand die hoger lag dan de rest van het schip; het schip heeft men toen met enkele lagen baksteen verhoogd.

In de achttiende eeuw werden er steunberen tegen schip en koor gemetseld, de ramen kregen in de negentiende eeuw een nieuwe indeling en rond 1820 werd de noordelijke ingangspartij gemoderniseerd, tegelijk met een grootscheepse aanpak van het interieur. Bij de laatste restauratie in de jaren 1997/1998 werd de steunbeer aan de noord-oostelijke kant van het koor weer verwijderd en het er achter tevoorschijnkomende romaanse venster aan de buitenkant hersteld.

Interieur

In de **voorkerk** heeft men naast een tochtportaal ook een toegang gemaakt naar de toren. In de voorkerk zijn ook een **trekbalk** met *sleutelstuk* en *korbeel* van de gotische kap zichtbaar tegen de westmuur; deze elementen zullen nog uit de 15de eeuw stammen. Verder is de oude dichtgezette **zuidingang** zichtbaar in het muurwerk. In de vloer bij de toren liggen zandstenen fragmenten van *grafstenen* en misschien een *altaarsteen*.

Koor en schip worden van de voorkerk gescheiden door een houten *peiwand*. In deze peiwand zit aan de schipszijde een deurpartij, bekroond door een fronton; aan weerszijden hiervan hoger geplaatste banken. Opvallend in de kerk is de rondgaande lambrisering. Samen met de banken vormt de lambrisering een eenheid, waarbij onduidelijk is uit welke tijd het houtwerk dateert. Het geheel maakt een 19de – eeuwse indruk, maar het is zeer wel mogelijk dat ook oudere elementen uit de 17de of 18de eeuw zijn opgenomen.

De **preekstoel** stamt uit de 18de eeuw, maar de leuning van de trap en ook versieringen op de kuip stammen uit de 19de eeuw. Vermoedelijk is er

rond 1820 aan de kerk gewerkt en heeft men bestaand houtwerk voorzien van gietijzeren versieringen. Toen zijn ook de pilasters tegen de wanden van het schip aangebracht, of hierbij ook houten gebintwerk door pleisterwerk is bedekt, is onduidelijk.

Het doophek is verdeeld in zeven gelijke stukken, voorzien van gietijzeren versieringen en achter het middelste stuk is de verhoging aangebracht voor de voorzanger, aan weerszijden hiervan bevinden zich de beide toegangsdeuren tot de dooptuin. In de dooptuin staat ook het eenvoudige **harmonium** dat gebruikt werd voor de begeleiding van de gemeentezang. In het meest zuid-oostelijke venster heeft men bij de restauratie van de kerk in de jaren 1997/1998 vier **gebrandschilderde glaasjes** aangebracht die tot de sloop in 1912 hebben gezeten in een vertrek van het **Aytta Godshuis** dat naast de kerk heeft gestaan. Van ditzelfde Godshuis zijn ook de wapenstenen afkomstig die aan de rand van het kerkhof in de zuidwestmuur zijn gemetseld.

In de vloer liggen verschillende **grafstenen** van dezelfde familie Aytta, zij dekken de nog altijd bestaande twee grafkelders.

Toren

De toren is vermoedelijk gebouwd in de 14de eeuw, de kern bestaat uit kloostermoppen; in 1882 is de toren geheel ommetseld en deze ommetseling is bij de laatste restauratie geheel hersteld. In de toren hangen twee klokken, een anonieme klok uit 1438 en een klok uit 1548, gegoten door Geert van Wou.

L.K. van der Meer, 19 maart 2016

Literatuur:

- Voorloopige Lijst der Nederlandsche Monumenten van Geschiedenis en Kunst. 's –Gravenhage 1930
- G. Elzinga, tekst van een in 2000 gehouden lezing, verstrekt door het bureau van de Stichting AFT.